

Materiał ćwiczeniowy dla nauczycieli języka polskiego. Kompetencje literackie i kulturowe w wypracowaniu na poziomie rozszerzonym

Wypracowanie zamieszczone w materiale zostało napisane przez ucznia na temat egzaminacyjny opublikowany w [Informatorze o egzaminie maturalnym z języka polskiego jako przedmiotu dodatkowego \(część pisemna na poziomie rozszerzonym\) od roku szkolnego 2022/2023](#).

W wypracowaniu oceniono wyłącznie funkcjonalność wykorzystania utworów literackich.

Temat

Autobiografizmu czy reprezentowanej przez pisarza postawy autobiograficznej w literaturze nie należy rozpatrywać w kategoriach dokumentalnego i szczegółowego odzwierciedlenia życia jednostki. Jest to raczej konwencja, która zależnie od kultury artystycznej i światopoglądu epoki, w różnym stopniu i w różny sposób dopuszcza do ujawnienia podmiotowego „ja”, posiadającego cechy autora, mniej lub bardziej zauważalne. (Edyta Dziewońska)

Rozważ, jaką rolę odgrywa autobiografizm w kreacji świata w dziełach literackich różnych epok. Punktem wyjścia do rozważań uczyn fragment tekstu Edyty Dziewońskiej.

W pracy odwołaj się do

- wybranej lektury obowiązkowej
- tekstów literackich z dwóch różnych epok
- wybranego kontekstu.

Komentarz do polecenia

Polecenie kieruje uwagę zdającego na dzieło literackie jako przedmiot refleksji o charakterze teoretycznoliterackim, w tym przypadku – na autobiografizm jako konwencję pisarską. Co więcej, cytata autorstwa Edyty Dziewońskiej wskazuje kierunek refleksji dla autora wypracowania: rozważania powinny dotyczyć nie tyle tropienia wątków autobiograficznych w tekście, ile sposobów ujawniania podmiotu autorskiego w tekście, które zależą zarówno od koncepcji artystycznej twórcy, jak i od światopoglądu epoki.

Wypracowanie ucznia	Ocena funkcjonalności wykorzystania w wypracowaniu utworów literackich
<p>W procesie tworzenia dzieła literackiego autorzy decydują, jakich środków użyją do utworzenia świata literackiego. Jednym z nich jest autobiografizm, czyli elementy cech autora zawarte w tekście. We fragmencie tekstu Edyty Dziewońskiej można przeczytać, że autobiografizm nie jest zwykłym wpisaniem życia autora w tekst, lecz konwencją twórcy, który w różnorodnej formie ujawnia podmiotowe „ja” i w wieloraki sposób pokazuje je w tekście na przestrzeni czasu.</p> <p>W renesansie, epoce, gdzie królował klasycyzm, a uczucia były podporządkowane umysłowi, autobiografizm postrzegano jak coś niepożądanego, jednak można się go doszukać w „Trenach”, cyklu dziewiętnastu trenów polskiego poety Jana Kochanowskiego, w którym to odchodzi od tradycyjnej formy i nie poświęca go jakiejś zmarłej postaci z elit społecznych, lecz swojej własnej córce, Urszuli, oraz zamieszcza w nim rozmyślenia refleksyjno-światopoglądowe. Szczególnie widoczne jest to w trenie VII, rozpoczynającym się od słów: „Nieszczęsne ochędóstwo, żalosne ubiory...”. Podmiot liryczny, w którym można doszukać się cech Kochanowskiego, ogląda ubrania zmarłej córki, które wciąż znajdują się w jego domu. Zrozpaczony ojciec uświadamia sobie, że córka już do niego nie wróci i nie może pogodzić się z tą stratą.</p> <p>Romantyzm to epoka, w której autobiografizm miał szczególne znaczenie. Twórcy romantyczni, idący za przykładem poprzedników, takich jak Friedrich Schiller – autor „Zbójców”, chętnie odnosili się w swoich utworach do własnych doświadczeń, a także do aktualnych problemów politycznych i społecznych. Doskonałym przykładem takiego</p>	<p>We wstępie zdający wyjaśnia, jak rozumie dołączony do zadania cytat. Zauważa szczególne rozumienie autobiografizmu jako konwencji literackiej (sposobu ujawniania podmiotowego „ja”), a nie tylko jako zbieżności dziejów życia autora z tekstem. Zdający zauważa także zależność sposobów wykorzystywania autobiografizmu w utworze od epoki, w której ten utwór powstał.</p> <p>Zdający podejmuje nieudaną próbę powiązania <i>Trenów</i> ze światopoglądem epoki (wątpliwe twierdzenie o negatywnym postrzeganiu autobiografizmu w renesansie). Próbuje również powiązać wiedzę o biografii Jana Kochanowskiego z treścią <i>Trenów</i>, jednak uzasadnienie jest zdawkowe i ogranicza się tylko do przywołania faktu z życia poety. Zamiast analizy trenu VII pojawia się streszczenie utworu, brakuje pogłębionej refleksji na temat sposobu manifestowania podmiotowego „ja”. Pozorne powiązanie z zasadniczym tematem rozważań ujawnia się w synonimicznym zastosowaniu określeń: „podmiot liryczny” i „zrozpaczony ojciec”. <i>Treny</i> zostały zatem wykorzystane niefunkcjonalnie.</p> <p>Zdający funkcjonalnie wykorzystuje w wypracowaniu <i>Dziady</i> cz. III. Łączy wiedzę na temat epoki z zagadnieniem autobiografizmu: pokazuje, że romantycy czerpali z doświadczeń twórców poprzednich epok (trafne przywołanie <i>Zbójców</i> Schillera w tym kontekście) sięgających po aktualne tematy i osobiste doświadczenia. Zdający pokazuje, w jaki sposób wątki</p>

utworu jest trzecia część „Dziadów”, dramatu romantycznego Adama Mickiewicza. Lektura jest pełna wątków biograficznych. Poeta nawiązuje do procesu filomatów z lat 1823–24, w którym sam został oskarżony i skazany na zesłanie w głąb Rosji. W dedykacji utworu autor pisze, że poświęca dzieło swoim zmarłym w głębi Cesarstwa Rosyjskiego przyjaciołom, a także umieszcza ich w roli bohaterów aktu pierwszego, na przykład Tomasza Zana, przyjaciela Mickiewicza i czołowego działacza związku filaretów. Podobnie, postać Senatora z szóstego, siódmego i ósmego aktu wzorowana jest na Mikołaju Nowosilcowie – urzędniku carskim, rusyfikatorze, osobiście zaangażowanym w śledztwo przeciw spiskowcom. Co ważniejsze, Mickiewicz wykorzystuje swoje własne doświadczenia z lat 20. XIX wieku do snucia rozważań na temat klęski powstania listopadowego. Mickiewicz, za pomocą postaci Konrada w drugim akcie, dzieli się swoimi myślami. Porusza między innymi koncepcje związane z poezją, jej tworzeniem i zrozumieniem; lecz co najważniejsze – buntuje się przeciwko Bogu, zarzuca mu nieczułość, brak miłosierdzia. Obwinia go za to, że pozwala na cierpienie wielu Polaków, podczas gdy on sam „za miliony kocha i cierpi katusze”. Dzięki swojej empatii Konrad stawia się wyżej od Boga. Dokonuje również czegoś bardzo kontrowersyjnego – porównuje Boga do cara, który dla większości Polaków był uosobieniem zła. Jednak najważniejsze przesłanie zawarte jest w widzeniu ks. Piotra z aktu piątego – Mickiewicz czyni Polskę Chrystusem narodów. Tak samo jak Chrystus na krzyżu, tak Polska cierpi w trakcie zaborów, ale po katuszach nastąpi zmartwychwstanie. Taki mesjanizm był chciany przez ówczesnych Polaków, którzy, będąc pod zaborami, potrzebowali czegoś na pokrzepienie serc. Trzecia

autobiograficzne wpływają na różne elementy konstrukcyjne utworu: kreację postaci i akcję. Jednocześnie autor pracy funkcjonalnie wykorzystuje kontekst biograficzny – odnosi się do takich informacji, które w istotny sposób odzwierciedlone są w utworze. Zdający pokazuje, że autobiografizm w *Dziadach* cz. III objawia się nie tylko w odniesieniu do faktów z życia Adama Mickiewicza: pokazuje nawiązania autobiograficzne na poziomie światopoglądowym, ale także na poziomie refleksji autotematycznej (rozprawa z rolą romantycznego poety). Pod koniec akapitu zdający podsumowuje, w jakich aspektach przeanalizował rolę autobiografizmu w konstrukcji dzieła literackiego.

część „Dziadów” to dzieło, w którym autobiografizm przejawia się w wielu aspektach: manifeście do rodaków, nienawiści do prześladowców, czy upamiętnieniu przyjaciół. Jest on jednak trudny do zauważenia bez znajomości faktów z życia Adama Mickiewicza oraz rozeznania w sytuacji społeczno-kulturalno-politycznej na ziemiach polskich w czasach zaborów i pojęcia symboliki użytej w tekście.

Również pisarze współcześni opisywali ważne wydarzenia w swoim życiu i poddawali je refleksji w literaturze. Widać to między innymi na przykładzie Tadeusza Borowskiego, którego lata twórczości przypadły na okres po II wojnie światowej. Borowski w cyklu opowiadań opisuje doświadczenia z obozu koncentracyjnego w Auschwitz, do którego trafił podczas wojny. Jedno z opowiadań, które bardzo wyraźnie prezentuje wydarzenia oraz własne refleksje pisarza z tamtego okresu, nosi tytuł „U nas, w Auschwitzu”. Borowski pokazuje, jak funkcjonował obóz, ale również swoje refleksje związane z tym, czego doświadczył. Porównuje to miejsce do modelu państwa totalitarnego, mówi o nim „obóz oszustw”. Również poprzez tonację wypowiedzi, nie można nazwać tekstu Borowskiego dokumentacją, gdyż stosuje on często ironię, wręcz kpi z obozowych realiów. Tonacja ta ma pokazać czytelnikowi rozmiar tragedii, jaka się rozgrywa – więźniowie przywykli do stanu rzeczy, ustanowiła się stabilna rzeczywistość, a jednak w dalszym ciągu miejsce to stanowiło fabrykę śmierci. Również tytuł opowiadania wskazuje na identyfikację z miejscem. Opowiadanie Borowskiego zawiera o wiele więcej niż opis przeżyć więźnia – stanowi analizę doświadczeń, jakie go spotkały w obozie koncentracyjnym.

Podsumowując, autobiografizm jest konwencją, do której autorzy tekstów literackich na przestrzeni

Zdający opisuje genezę utworu, wskazuje na powiązanie między biografią Borowskiego a treścią opowiadania. Snuje refleksję na temat powiązania między problematyką opowiadania a jego warstwą konstrukcyjną – na poziomie elementów świata przedstawionego oraz sposobu prowadzenia narracji (bez użycia tych terminów). Zdający podejmuje próbę powiązania własnych rozważań z treścią zacytowanych w temacie słów Edyty Dziewońskiej: zastanawia się, czy opowiadanie Tadeusza Borowskiego można uznać za dokumentalne. Uznaje, że nie – ze względu na wykorzystanie ironii w opowiadaniu *U nas w Auschwitzu*. Zauważa też, że poprzez ironię autor zaznaczył swój stosunek do rzeczywistości obozowej. Gdyby zdający dopisał, że ironia w opowiadaniu stanowi np. sposób na *ujawnienie się podmiotowego „ja”*, posiadającego cechy autora, opowiadanie byłoby wykorzystane funkcjonalnie wobec omawianego problemu. Ponieważ takiego komentarza zabrakło – można je uznać wyłącznie za częściowo funkcjonalne.

epok podchodzą odważniej i chętniej. Są punktem wyjścia do poruszenia kwestii dla nich ważnych; są to między innymi radzenie sobie ze śmiercią bliskiej osoby, pragnienie wolności i walki o nią oraz wartość niewinnego życia. Jednak to, w jakim stopniu autobiografizm będzie w dziełach widoczny (i czy w ogóle będzie) oraz sposób jego użycia zależy od kilku czynników: epoki, w której żyje autor; trendu bądź środowiska, w którym tworzy; i samego etapu życia w którym się znajduje.